

Selve anvendelsen af den her nødvendige systematik på det sparsomme materiale til de ældste byers historie aflokker det nye vidnesbyrd om stort og småt. Læseren er nær ved at beklage, at f.eks. Dortmunds og Münsters opståen før 1180 er hævet over tvivl, hvorfor der ikke er anledning til selvstændig behandling af deres historie – men han fængsles i stedet af mange mindre problemer som f.eks. Corveys og Höxters ældste historie og indbyrdes forhold. For de ældste tiders vedkommende leder spørgsmålet om byernes opståen (hvornår og hvordan) direkte til det mere væsentlige, hvad byerne var og hvad de betød. At dette ikke på samme måde er tilfældet for de yngre afsnit – hvor materialet er større og inddelingen derfor nødvendigvis grovere, hvor gåderne måske er færre, men situationen alligevel mere sammensat – skal ikke bebrejdes forfatteren. Det betyder dog, at værkets senere dele får mere leksikal karakter, og at begrænsningen til byernes opståen føles for snæver.

Det er en nyttig håndbog, hvis brugere gør klogt i at følge dens egne anvisninger, der næsten alle går ud på ikke at standse ved den her givne fremstilling.

KAI HØRBY

Heresies of the High Middle Ages. Selected sources translated and annotated by WALTER L. WAKEFIELD and AUSTIN P. EVANS. Records of Civilization: Sources and Studies. New York and London, Columbia University Press, 1969. xiv + 865 s. 10 £ 2 sh.

Dette værk indeholder oversættelser af en række tekster vedrørende kætteri i 11.–14. årh., udvalgt til så vidt muligt at dække alle sider af kætteri og til at demonstrere, hvilken slags litteratur der opstod derom. Dog har man ikke medtaget egentlig kirkelig eller verdslig lovgivning, oprettelsen af inkvisitionen og beretninger om korstogene mod albigenere, stedinger og fraticelli. I et udvalg kan man naturligvis ikke få alting med, men det er dog et savn, at inkvisitionsprotokollerne slet ikke er repræsenteret.

Til hver gruppe tekster gives indledning og noter, som placerer teksterne i historisk sammenhæng, identificerer personer og steder, drøfter terminologien og henviser til litteratur. Dertil kommer et kort rids over kætteriernes udvikling i hele middelalderen, et appendix om polemiske kilder, en bibliografi og et udførligt register.

Det fremgår af forordet, at værket var planlagt til også at omfatte tekster til belysning af kætteriernes økonomiske og sociale baggrund, ligesom Austin P. Evans selv agtede at skrive en afhandling om disse problemer. Ved hans død 1962 forelå kun de her udgivne tekster i oversættelse, og den anden udgiver besluttede da at udsende dem. Man må meget håbe, at også de socio-økonomiske tekster kan udkomme, men under alle omstændigheder udfylder denne udgave et betydeligt savn, idet man her på overskuelig og let tilgængelig måde får adgang til mange vanskelige tekster. Oversættelserne synes at være særdeles præcise, men ingen oversættelse kan nogensinde være fuldt dækkende, og det må i høj grad beklages, at det ikke har været muligt at udgive både originaltekster og engelsk oversættelse – og det så meget mere, som originalteksterne fortrinsvis forekommer i gamle udgivelser, som ikke mere kan skaffes.

Bibliografien er repræsentativ, men naturligvis ikke komplet, og det er naturligt, at man har givet engelsksprogede værker en vis overvægt. Det fortrinlige navne-, sted- og sagregister gør bogen let anvendelig som opslagsbog.

ANNE RIISING

Ordo Nidrosiensis Ecclesiae (Orðubók), editus cura LILLI GJERLØW. Libri Liturgici Provinciae Nidrosiensis Medii Aevi. Vol. II. Norsk Historisk Kjelde-skrift-Institut. Den Rettshistoriske Kommissjon. Oslo, Universitetsforlaget, 1968. 551 s. 17 pl.

I smukt tryk og overskuelig form foreligger nu den længe ventede udgave af Trondhjem stifts *Ordo Ecclesiae*, udarbejdet med imponerende grundighed og akkuratse. Da kun fragmenter af norske håndskrifter er tilbage, bygger tekst-udgaven på islandske manuskripter fra slutningen af det 13. årh., hvor *Ordo Nidrosiensis*, som er blevet til 1205/1224, forelå i 3 lidt afvigende former. Der gives en kyndig gennemgang af håndskrifterne og en omhyggelig redegørelse for kilderne, som er eftersøgt mangfoldige steder. Der påvises en meget betydelig indflydelse fra Cluny gennem *Der Rheinauer Liber Ordinarius*, og enkelte andre passager kan genfindes i *Decreta Lancfranci*, Bernold af Konstanz' *Micrologus de ecclesiasticis officiis*, Honorius Augostodunensis' *Gemma animae* og endog i en *Ordo lectionum* i det benediktinske nonnekloster i Barking.

Der gøres rede for et fragment af St. Hallvards legende, for hymner, sekvenser og antifoner, og til sidst findes udførlige og værdifulde registre over håndskrifter, liturgiske tekster og over helgenerne, hvilket tillige med den udførlige bibliografi gør dette betydelige lærdomsarbejde til et uundværligt led i nordisk liturgi-forskning.

ANNE RIISING

N. DENHOLM-YOUNG: *The Country Gentry in the Fourteenth Century with Special Reference to the Heraldic Rolls of Arms*. Oxford University Press: Clarendon Press, 1969. xii + 175 s. 40 sh.

Lige så lidt som sin forgænger *History and Heraldry 1254 to 1310* (1965) er dette arbejde heraldik i snævrere forstand, selvom materialet er heraldisk, hvorfor herolder m.v. indtager en betydelig plads deri. Men som Lancaster-herolden Gregory King i 17. årh. grundlagde moderne engelsk demografi og socialvidenskab, vil omvendt forfatteren gennem disse to bøger vise, hvilket indblik i det middelalderlige engelske samfund – og her da naturligvis især dets højere lag – de talrigt bevarede *våbenruller* kan give os. Som det første bind behandlede opløsningen af det *militære* feudalsamfund, hvor ridderen endnu primært var kriger, kommer nu i stigende grad *godsejeren* i forgrunden, og da især sådanne, som ikke havde ladet sig slå til ridder, og det trods regeringens hyppige tvangsforanstaltninger, der søgte at holde det svære kavalleris kadrer intakte. Her ser vi, hvorledes en stedse mere specialiseret civiladministration inddrager de mindre godsejere